

HUBA MÁRK

**TEST-REFERENCIALITÁS
KOMPARATISZTIKAI VIZSGÁLATOK A SZÖVEG(EK)
TEST-REFERENCIÁLIS OLVASHATÓSÁGÁHOZ**

PhD értekezés

TÉZISEK

Témavezető: Dr. Fried István

Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék

Szeged

2009

TÉZISEK

ELŐZMÉNYEK

A dolgozat elméleti kérdésfeltevéseihez választott nézőpont – a test-tematika, illetve itt: *test-referencialitás* – azért tűnhet indokoltnak, mert napjaink társadalmi trendjei és társadalom- és irodalomteoretikus szövegei közel állnak a test-jellegű megközelítésekhez, azokhoz az elméletekhez, amelyek valamilyen módon az emberi test motivikus, szimbolikus aspektusait vizsgálják. Környezetünkben egyre több a testkultúrát érintő jelenség figyelhető meg, amelyek számos esetben metanarratívát is kaphatnak.

A test attribútumainak irodalmi frekvenciáját igazolhatja az az elméleti polarizálódás, amely napjaink „posztmodern” jellegéből fakad. Egyre több olyanfajta beszédmód formálódik, amely valamelyest szerkeszti az irodalomelméleti látásmódokat, és ennek keretében a szöveg omnipotenciájának hirdetése már kevésbé meghatározó, a

vonja be mint műveleti tényezőt az imaginárius fogalmának részben adekvát megfelelőjeként.

MÓDSZEREK

A dolgozat a *test-referenciális* elemzési gyakorlat során több olyan, egymással legfeljebb motivikus, semmint tematikus kapcsolatban lévő szöveget vizsgál a komparatiztika eszközeivel, amelyeken számos egyéb irodalmi (nem *test-referenciális*) diszkurzus alapfogalma is jól megragadható lenne. A hipotéziseknél választott fogalmak operatív, funkcionális használata az egyes szövegek interpretációs gyakorlatainál igazolódik. Az értekezés elemző része olyan kulcsfogalmakat vizsgál a *test-referencialitás* részéről, amelyek az irodalomelméleti diszkurzusokban, szövegelemzésekben, interpretációkban gyakorta előfordulnak más „interpretációs iskola” értelmezői gyakorlata során is. Így az értekezés lapjain az egyes szövegelemző fejezeteknél a következő terminusok

jelennek meg: medialitás, (test)írás – (test)olvasás, test(i)-jelek, intertextualitás–intercorpus, a test tétje a hatalom és a szimbolikus rend perspektívájából; jel-jelentés-jelölet és szimuláció.

EREDMÉNYEK

Az elemzések összefoglalásaként megállapítható, hogy a *test-referencialitás* olyan kvantorként alkalmazható az interpretációs gyakorlatban, mint más irodalomelméleti irányzat fogalmi. Ugyanakkor önálló elméleti apparátussal talán nem lenne definiálható, de vélhetőleg alkalmazható némely „posztmodernnek” ható elméleti megközelítés esetében, mint például a posztstrukturalizmus, a feminizmus, a posztkolonialitás vagy a „posztmodern” hermeneutika kapcsán. Ezek az elméletek jól inkorporálhatják a *test-referencialitás* fogalom- és eszköztárát.

A TEST MEDIALITÁSA (5.1.) című fejezetben Poe és Schnitzler kapcsán az értekezés arra mutat rá, hogy élet-halál, álm-ébrenlét, tudatos-tudattalan között milyen kapcsolatot és ellentétet képez a testi mező, hogyan tud az egyetemes és általános mellett az egyedi és kivételes eszköze lenni a *test mint médium*.

A testírás és a testtel történő olvasás emblematikus szövege lehet Kafka elemzett novellája (**5.2. TESTÍRÁS**). Itt a testre való írás egyáltalán nem metonimikus vagy szimbolikus, hanem teljesen direkt, húsba vágó. Parti Nagy Lajos kötete az írás fiziológiai kihívásaira reflektál, de eszköztára már csak jelképeiben érintkezik a *test-referencialitással*, és inkább az intellektuálisabb kondi(k)ciót keresi.

A TEST(I) JELE(K) (5.3.) című fejezet Nagy Koppány Zsolt novelláiban a test szemiotikai-szemantikai természetét elemzi. Ennek keretében a dolgozat a jeltest, jelentés, jelölés problémakörét vizsgálja a testen keresztül.

Pongrácz István gróf alakja az intertextualitás *test-referenciális* olvasatát kínálja (5.4. INTERCORPUS), ahol a regény főhősének identitásproblematikája révén áll elő az értelmezői viszony. Itt Pongrácz interkorporális ('test-közötti') helyzetével kínálja egy „posztmodern” hermeneuta interpretációját, ezzel mintegy a szöveg intertextuális utalását önmaga referenciájával feloldva.

Az ember tragédiájának olvasatában (5.5. A TEST TÉTJE *AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN*) Ádám nemes küzdelmének tétjeként saját teste feletti uralma a fejezetrész témája, valamint az, miként tud a szimbolikus rendbe betagolódni különféle hatalmi játszmák során.

A TEST KÉPE – A KÉP TESTE (5.6.) című fejezetben a *Dorian Gray arcképe* című regény kapcsán olyan komparatiztikai problémák jelennek meg, amelyek a művészet és művészi lét(ezés) kérdéskörét érintik.

A *test-referenciális* interpretációs elmélet és gyakorlat lehetőségeit a továbbiakban gondolható tovább:

(1) A kritikus (hivatásos szövegelemző) olvasatát speciális test-képzésként értelmezhetjük. A kritikaírás ugyanazt a társadalmi érdekérvényesítő, hatalomgyakorló akaratot képviseli, amit a test-kultúra kapcsán érvényesülő társadalmi dominancia sugároz.

(2) A közoktatásban, az irodalomórákon irányadónak tűnik az archetípusok keresése. A *test-referencialitás* akár sajtóságos primér archetípusnak is tekinthető, így a közoktatás irodalomelméletének módszertani apparátusába illeszthetők az elmélet alapelemei. A „habeas corpus” elv révén mindenki „birtokolja” önmaga testét, pusztán ennek tudatára kell, hogy ráébredjen.

(3) Szövegek *test-referenciális* olvashatósága tovább segíthet bennünket az egyes kulturális különbségek megértésében, kezelésében. A test a másság és a hasonlóság

szöveg nyelvi-grammatikai státuszát egyre inkább felváltja egy olyan értelmezői-befogadói intenció, amely a szövegek jelentés- és értelemstruktúráit elsősorban nem nyelvi-grammatikai vonalon keresik. Ez a megváltozott szövegközelítő szándék sokban megmarad a szövegimmanens eljárások módszereinél, de a jelentés- és értelemstruktúrákat elsősorban a referencialitással kapcsolatot mutató konnotációk révén képezi meg. Ennek megfelelően a dolgozat is inkább a referencialitás oldaláról közelíti a szövegeket. A referenciák sorából pedig alapvetően a *test*tel dolgozik.

A dolgozat elméleti bevezetője a *posztkultúra* és a *kontextualizálódó szöveg* körüljárásával előkészíti a metodikai részt. A teoretikus rész a *test-referencialitás* olvashatóság elméleti hátterét mutatja be. A módszertani fejezet a már létező, az irodalomelméleti diszkurzusokban meglévő elméleti sarokfogalmakat (főként: valóság-fikció-imaginárius) hozza mozgásba. Az ismert terminusok mellé a *test attribútumait*

problémakörének értelmes kezelhetőségére is adekvát választ adhat. A kulturális normák pszichés és strukturális feldolgozásában segíthet a *test-referenciális* olvashatóság, amely nem csak és nem kizárólag a szövegek olvashatóságát kell, hogy jelentse, hanem más, szöveggént kezelhető társadalmi-kulturális jelenségeket is.

AZ ÉRTEKEZÉS TÁRGYÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK:

1. *A Tragédia értelmezéséhez – egy posztmodern megközelítés. Madách Imre: Az ember (dekonstruktív) tragédiája.* In: *IX. Madách Szimpózium.* Madách Irodalmi Társaság. Budapest–Balassagyarmat, 2002.
2. *Szövegközpontúság helyett...* In: *Szövegek között VII. (Irodalomelméleti tanulmányok)* (Szerk: FRIED István – HUBA Márk) Szeged, 2003.
3. *Schnitzler-Probleme (Traumnovelle).* In: *Österreichisch – Ungarisch – Mitteleuropäische Literarisch – Kulturelle – Begegnungen.* (Szerk.: FRIED István – HUBA Márk) Szeged, 2003.
4. *Rizomatikus Tragédiák (Szimbolikus Rend a Tragédiák szövegeiben)* In: *X. Madách Szimpózium.* Madách Irodalmi Társaság. Budapest–Balassagyarmat, 2003.

5. *Egy híres regény – Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma.* In: *Serta Pacifica. Tanulmányok Fried István 70. születésnapjára.* (Szerk: ÁRMEÁN Otília – KÜRTÖSI Katalin – ODORICS Ferenc – SZÖRÉNYI László) Pompeji Alapítvány, Szeged, 2004.
6. *A test képe – a kép teste. (Oscar Wilde: Dorian Gray arcképe).* In: *Elmélet/irodalom/történet. A komparatív megértés lehetőségei.* (Szerk.: SÁGHY Miklós – TÓTH Ákos) Tiszatáj Könyvek, Szeged. 2004.
7. *A fikció teste – megtestesült fikció.* In: *Szövegek között IX. (Szegedi tanulmányok az irodalomtörténet/elmélet, a néprajz, a képzőművészet és a művelődéstörténet köréből)* (Szerk.: TÓTH Ákos – JÁSZAY Tamás) Szeged, 2005.
8. *A szem határhelyzete (Németh Zoltán: A szem folyékony teste c. kötetéről).* In: *Szörös Kő.* 2001 – Tél
9. *Nyelvi kondíció (Parti Nagy Lajos: Grafítesz).* In: *Tiszatáj.* 2004/10.
10. *Tamás Attila: Határhelyzetben.* In: *Tiszatáj.* 2004/12.